

Ланченко Є. О., д-р екон. наук, доцент

**Кривошея А. Ю., Губенок А. Г., здобувачі вищої освіти ступеня магістра*
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна**

Формування й використання людських ресурсів у сільській місцевості

Стан формування й використання людських ресурсів у сільському господарстві України потребує перманентного дослідження, оскільки в галузі простежуються високий рівень неформальної зайнятості населення, велика плинність кадрів і поступове скорочення персоналу в підприємствах. Історично вже склалося, що в останні десятиріччя в сільській місцевості України стабільно проживає близько третини населення держави. Априорі більшій частині сільського населення притаманна зайнятість в сільськогосподарських підприємствах, а також у своїх домогосподарствах, що направлено на часткову чи повну продовольчу забезпеченість своїх сімей, а також на продаж надлишків виробленої продукції на традиційних продовольчих ринках.

Крім того, у період воєнного стану простежуються та очікуваного поствоєнного періоду прогнозуються зміни кон'юнктури на ринку праці, зокрема в аграрному секторі економіки України як основного роботодавця для сільського населення через вимушену міграцію населення й військову мобілізацію чоловіків до Сил оборони України, порушення логістичних механізмів руху агропродовольчої продукції на експорт за кордон, неспокійну ситуацію в прикордонних областях тощо. Тому в сільській місцевості, зокрема в аграрному секторі економіки мають місце ризики у веденні формального бізнесу через постійні зміни в демографічних процесах, кон'юнктурі на внутрішньому й зовнішньому споживчих аграрних ринках тощо.

Демографічні зміни, пов'язані з переміщенням переважно населення зі східних і південних областей в інші області держави та за кордон, нині вимагають обґрунтованих наближених розрахунків наявного економічно активного населення, стану зайнятості у важливій з точки зору продовольчої безпеки аграрній галузі. Адже офіційних достовірних даних про демографічну ситуацію в державі з початку масштабного вторгнення РФ на територію незалежної України нині бракує. У даному випадку актуальним є проведення ретроспективного аналізу формування людських ресурсів у сільському господарстві, прогнозування динаміки стану зайнятості населення та визначення концептуальних напрямів збільшення кількості робочих місць у формальному секторі аграрної економіки.

Останні десятиріччя абсолютні показники населення держави мали тенденцію до поступового зменшення. Темпи абсолютного зменшення сільського населення, як головного базису формування людських ресурсів в аграрному секторі економіки, перевищують темпи зменшення міського населення та всього населення [1]. Орієнтовно в Україні на початок 2024 р.

---

* Науковий керівник – Ланченко Є. О., д-р екон. наук, доцент.

проживає близько 11 млн осіб сільського населення, у тому числі традиційна робоча сила – населення віком 15-70 років становить 72,6 % (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність сільського населення та його економічна активність

Показник	Рік					2023/ 2015, ±
	2015	2017	2019	2021	2023*	
Сільське населення, тис. осіб	13244,7	13084,6	12832,2	12542,9	10661,5	-2583,2
Частка сільського населення в Україні, %	31,1	31,0	30,7	30,6	30,4	-0,7
Сільське населення у віці 15-70 років, тис. осіб	9315,2	9276,3	9193,8	9026,3	7672,4	-1642,8
У % до всього сільського населення	70,3	70,9	71,6	72,0	72,6	2,3
Економічно активне сільське населення у віці 15-70 років, тис. осіб	5667,5	5602,2	5656,4	5414,9	4602,7	-1064,8
У т. ч. безробітні	533,3	555,1	492,9	579,4	492,5	-40,8
Рівень економічної активності сільського населення, %	60,8	60,4	61,5	60,0	59,7	-1,1
Рівень безробіття сільського населення (МОП), %	9,4	9,9	8,7	10,7	11,1	1,7

* Розрахункові показники на основі динаміки даних про людські ресурси та впливу воєнного стану в Україні (зменшення становить орієнтовно 15 %).

Складено й розраховано за даними Держстату України [1].

Стабілізувався показник економічної активності сільського населення на рівні близько 60 %, оскільки галузь сільського господарства виробляє продукцію, яка переважно має нееластичний попит з боку населення. Нині склалася ситуація, що в регіонах, де проживає більше сільського населення (західна, північна й центральна частини України), забезпечили у 2022-2023 рр. трансфер і прийом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з південних і східних областей нашої держави, які найбільше постраждали від бойових дій і окупації збройними силами російської федерації. Зважаючи на ці події, які практично не піддаються економічному плануванню, постає потреба спрогнозувати динаміку формування людських ресурсів на селі й перспективні напрями на найближчу перспективу їх ефективного використання в різних галузях економіки.

В умовах економічної нестабільності й демографічної кризи відбувається трансформація ринку праці в сільській місцевості (табл. 2.). Нині в сільському господарстві разом із лісовим і рибним господарствами нині зосереджено найбільше – 37 % зайнятого сільського населення, або майже 1,6 млн осіб. У промисловості працює 12,9 %, торгівлі 11,6, будівництві – 8,5 % зайнятого сільського населення тощо. Враховуючи зменшення населення держави в цілому, яке можна оцінювати орієнтовно в обсязі орієнтовно 6 млн осіб (близько 15 %), очікування завершення російсько-української війни та повернення українських біженців із-за кордону, постає нагальна потреба у створенні близько 0,5 млн формальних робочих місць переважно в аграрному секторі економіки (наймані працівники та/або в статусі фермерських господарств, фізичні особи-

підприємці тощо) й забезпечити ефективне використання надлишкової робочої сили на селі.

Таблиця 2

Структура зайнятості сільського населення

Показник	Рік					2023/ 2015, ±
	2015	2017	2019	2021	2023*	
Зайняте сільське населення у віці 15-70 років, тис. осіб	5134,2	5047,1	5163,5	4835,5	4110,2	-1024,0
У т. ч., %:						
сільське, лісове й рибне господарство	41,2	41,2	37,3	38,0	36,9	-4,3
промисловість	10,5	10,2	11,7	12,3	12,9	2,4
будівництво	6,4	6,5	7,6	8,0	8,5	2,1
торгівля; ремонт транспортних засобів	9,9	10,5	11,3	11,2	11,6	1,7
Зайняте сільське населення в сільському, лісовому й рибному господарстві, тис. осіб	2115,3	2079,4	1926,0	1837,5	1561,9	-553,4
У т. ч. формальна зайнятість	648,8	710,3	628,3	602,2	511,9	-136,9

* Розрахункові показники на основі динаміки даних про людські ресурси та впливу воєнного стану в Україні (зменшення становить орієнтовно 15 %).

Складено й розраховано за даними Держстату України [1].

Попередні розрахунки мають стати додатковою інформаційною базою для державних і місцевих органів влади при розробці проєктів програмних документів розвитку аграрного сектору економіки, сільських територій, територіальних громад з метою максимально ефективного використання наявних людських ресурсів на селі, зокрема в трудомістких видах виробництва сільськогосподарської продукції, малих формах агропідприємництва, де вимагається менше капіталовкладень. Адже очікувати великі обсяги інвестування в агробізнес у найближчій перспективі мало підстав.

У сільській місцевості перспективними напрямками збільшення формальної зайнятості сільського населення вбачається в розвитку і всебічній підтримці, насамперед, у малих формах підприємництва зі спеціалізацією на молочному скотарстві, рибництві, плодоовочівництві; підприємствах харчової і переробної промисловості. Саме на агропродовольчу продукцію: м'ясо, молоко, риба, плоди – всередині України простежується дисбаланс у харчовому раціоні пересічного українця.

Список використаних джерел:

1. Статистичні публікації. Вебсторінка Держстату України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.